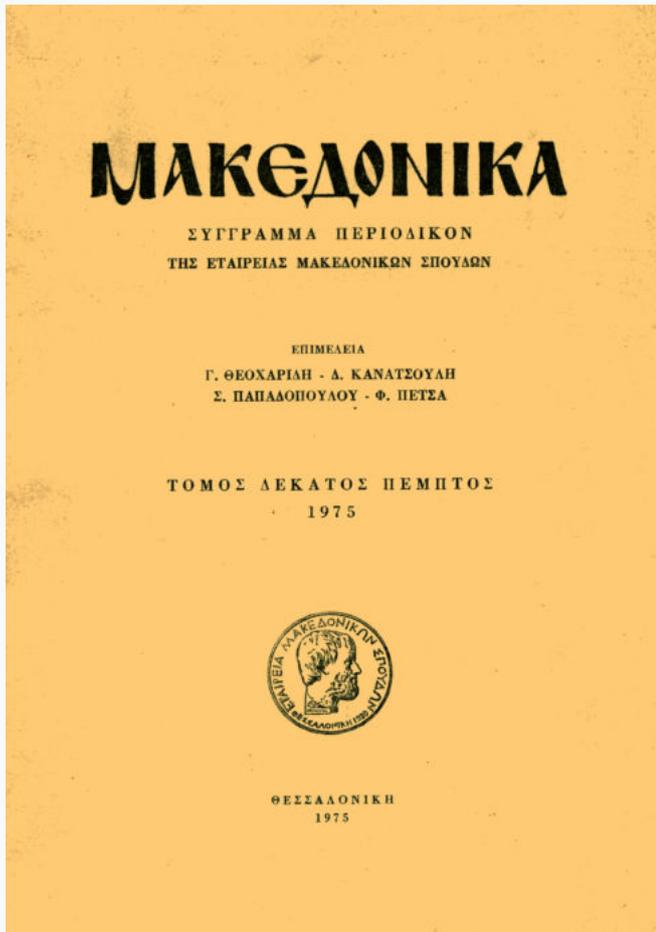

Μακεδονικά

Τόμ. 15, Αρ. 1 (1975)

Κωνσταντίνου Απ. Βακαλοπούλου, Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία αναφερόμενα στη Μακεδονία πριν και μετά το 1821

Γεώργιος Α. Σιορόκας

doi: [10.12681/makedonika.626](https://doi.org/10.12681/makedonika.626)

Copyright © 2014, Γεώργιος Α. Σιορόκας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σιορόκας Γ. Α. (1975). Κωνσταντίνου Απ. Βακαλοπούλου, Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία αναφερόμενα στη Μακεδονία πριν και μετά το 1821. *Μακεδονικά*, 15(1), 414-416. <https://doi.org/10.12681/makedonika.626>

Γενικά, θά είχαμε νά παρατηρήσουμε ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ κ. Χιονίδη, παρά τίς συγγνωστές, τεχνικές κυρίως, ἀτέλειες τοῦ μὴ εἰδικοῦ, πετυχαίνει τοὺς στόχους τῆς μὲ τὸ παραπάνω. Χωρὶς βέβαια νά ἐξαντλῇ τὸ θέμα, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ συγγρ. παραδέχεται (σ. 49), ἀποτελεῖ σημαντικότερη συμβολή στὴ μελέτη τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821-22 στὸν Ὀλυμπο καὶ παρέχει πολὺτιμα στοιχεία γιὰ τοὺς καπεταναίους τῆς περιοχῆς, ἰδίως τοὺς Λαζαίους καὶ τὸν Διαμαντὴ Νικολάου. Θά μπορούσαμε νά ποῦμε μάλιστα ὅτι ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ κ. Χιονίδη θά ἀποτελέσῃ τὸν σκελετό, ὅπου οἱ μελλοντικὲς ἐρευνες θά προσθέτουν τὴ συμβολὴ τους.

Ἄκόμη χαίρεται κανεὶς τὸν πλοῦτο τῆς λεπτομέρειας, τῆς βιβλιογραφίας καὶ τῶν παραπομπῶν, ποῦ, σὲ πολλὲς περιπτώσεις, ὅπως ἀναφέρθηκε, μποροῦν νά ἀποτελέσουν ἐρέθισμα καὶ ἀφετηρία γιὰ παραπέρα ἐρευνα. Πάνω ἀπ' ὅλα φαίνεται καθαρὰ ἡ πλατεῖα ἐνημέρωση τοῦ συγγραφέα πάνω στὴ νεώτερη ἱστορία τῆς Μακεδονίας κι ἀκόμη ἡ μεγάλη καὶ βαθειὰ ἀγάπη του γι' αὐτὴν.

Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΣΙΟΡΟΚΑΣ

Κωνσταντίνου Ἀ. Βακαλόπουλου, Ἐνέκδοτα ἱστορικὰ στοιχεία ἀναφερόμενα στὴ Μακεδονία πρὶν καὶ μετὰ τὸ 1821, Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 46, Θεσσαλονίκη 1975, 80, σ. 101, εἰκ. 22 (ἐντός κειμένου).

Ἄν καὶ ἔχουν γραφῆ ἀρκετὰ ἱστορικὰ ἔργα γιὰ τὴ Μακεδονία, ὥστόσο δὲν μπορεῖ νά πῃ κανεὶς—καὶ ἴσως ποτὲ δὲν θά μπορέσῃ—πὺς ἐρευνηθῆκαν ὅλες οἱ πτυχὲς τῆς ἱστορίας τοῦ μεγάλου αὐτοῦ τμήματος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου. Ἰδιαίτερα γιὰ τὴ νεώτερη ἱστορία τῆς Μακεδονίας, ἡ ἐρευνα συνεχῶς ἀποκαλύπτει στοιχεία, ποῦ συμπληρῶνουν ὀλοένα τίς γνώσεις μας. Ἔτσι τὸ ἔργο τῆς παρουσιάσεως ἀνεκδότων πηγῶν ἐξακολουθεῖ νά εἶναι πάντα καὶ ἀπαραίτητο καὶ πολὺ ἐνδιαφέρον.

Στὰ παραπάνω πλαίσια, τῆς παρουσιάσεως δηλ. νέων στοιχείων γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Μακεδονίας, ἐντάσσεται καὶ ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ κ. Κ. Βακαλόπουλου. Ἄλλωστε, ὁ συγγρ. ἀπὸ τίς πρῶτες κιάλας σειρὲς τοῦ βιβλίου του (σ. 8), διαγράφει καθαρὰ τοὺς στόχους του: νά συγκεντρώσῃ δηλ. «τὰ ἀνέκδοτα στοιχεία, ποῦ εἶναι διάσπαρτα σὲ διάφορα δικά μας καὶ ξένα ἀρχεῖα καὶ τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὴν ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης καὶ γενικότερα τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν προεπαναστατικὴ καὶ ἐπαναστατικὴ περίοδο, ἰδίως τοῦ 1818-1822». Τοὺς στόχους αὐτοὺς ὁ κ. Β. τοὺς πετυχαίνει, χωρὶς ὅμως καὶ νά περιορίζεται, ὅπως θά δοῦμε, στὰ χρονικὰ ὅρια ποῦ θέτει τόσο στὸ παραπάνω ἀπόσπασμα ὅσο, ἂν καὶ λιγότερο σαφῶς, καὶ στὸν τίτλο τῆς ἐργασίας του.

Τὸ βιβλίο εἶναι διαρθρωμένο βασικὰ σὲ δύο μέρη, στὰ ὁποῖα προτάσσεται σύντομη Εἰσαγωγή (σ. 7-9). Στὴν εἰσαγωγή αὐτὴ κατ' ἀρχὴν ὑπογραμμίζεται ἡ σημασία τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821-1822 στὴ Μακεδονία καὶ ἐξαιρεται, ὀρθά, ὁ ρόλος, στὴν ἐπανάσταση αὐτὴ, τῆς ἀφυπνίσεως τῶν «Ἑλλήνων τοῦ Βορρᾶ», ποῦ ἐπέφερε ἡ πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῶν κατοικῶν καί, κυρίως, ἡ δραστηριότητα τῶν ἀποδύμων Μακεδόνων σὲ διάφορες εὐρωπαϊκὲς χώρες. Ἐπειτα δηλώνεται ὁ σκοπὸς τῆς ἐργασίας καὶ παρουσιάζονται τὰ ἑλληνικὰ ἔγγραφα, καὶ ἔμμεσες, τὰ ξένα, πηγές. Ἄκόμη δηλώνεται ἡ πρόθεση τοῦ συγγρ. νά «προβῆ προσεχῶς σὲ μὴ συστηματικὴ συνθετικὴ ἐξιστορήσῃ τῶν γεγονότων τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Χαλκιδικῆς κατὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821». Τέλος, ἀπονέμονται οἱ δίκαιες εὐχαριστίες τοῦ συγγρ. πρὸς ὅσους συντέλεσαν στὴν πραγματοποίησιν καὶ ἄρτια παρουσίασιν τῆς ἐργασίας του.

Τὸ πρῶτο μέρος τῆς ἐργασίας (σ. 11-28) φέρει τὸν γενικὸ τίτλο «Ἄμεσες πηγές». Ἐδῶ

παρουσιάζονται δύο κώδικες της εκκλησίας του Ἁγίου Ἀθανασίου Θεσσαλονίκης, ἀφού πρῶτα παρατίθενται νέα στοιχεία γιὰ τὴν ἐκκλησία αὐτή, ἀντλημένα ἀπὸ τοὺς παραπάνω κώδικες. Τὰ στοιχεία αὐτὰ ὁ συγγρ. θεώρησε καλὸ νὰ τὰ ἐντάξει στὴν ἔργασια του, ἂν καὶ ἄπομακρύνονται χρονικὰ ἀπὸ τὰ ὄρια ποὺ ἔθεσε στὴν εἰσαγωγή. Ἔτσι ἐκδίδονται: α) ἀντίγραφο συνοδικῆς πράξεως τοῦ Μελετίου Θεσσαλονίκης τοῦ ἔτους 1672 (σ. 13-15) β) ἀντίγραφο συνοδικοῦ γράμματος τοῦ πατριάρχου Γαβριήλ Γ' τοῦ ἔτους 1703 (σ. 15-18) γ) ἀντίγραφο γράμματος τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίου τοῦ ἔτους 1833 (σ. 20-21). Τὰ ἐκδιδόμενα ἔγγραφα, καθὼς καὶ ὅσα ἀναφέρονται ἀκόμη στὶς σσ. 11-20 ἀφοροῦν κυρίως στὴ διένεξη μεταξὺ Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ Μονῆς Βλατάδων γιὰ τὴν κυριότητα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου. Στὶς σσ. 22-34 παρουσιάζεται ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο κώδικες, ὁ ἄτιτλος, ὁ ὁποῖος πολὺ σωστὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν συγγρ. ὡς «μεταλλεῖο πληροφοριῶν γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων τῆς πόλεως (Θεσσαλονίκης)». Ἀπὸ τὸν κώδικα αὐτὸ ἐκδίδονται δύο γράμματα τοῦ Γερασίμου Θεσσαλονίκης τῶν ἐτῶν 1794 καὶ 1796. Ἀπὸ τὰ γράμματα αὐτὰ τὸ δεύτερο (σ. 30-34), θὰ μπορούσε, νομίζω, καὶ νὰ παραλειφθῆ, γιὰτὶ ἀναφέρεται στὸ ἴδιο θέμα, στὸ ἴδιο πρόσωπο καὶ εἶναι, κατὰ τὴ φράση τοῦ συγγρ., «πανομιότυπο σχεδὸν πρὸς τὸ πρῶτο». Στὶς ὑπόλοιπες σελίδες τοῦ πρώτου μέρους (σ. 34-48) παρουσιάζεται ὁ δεύτερος ἀπὸ τοὺς κώδικες, ὁ τιτλοφορημένος, οἱ πληροφορίες τοῦ ὁποίου, ὅπως πολὺ σωστὰ ἀξιολογοῦνται ἀπὸ τὸν συγγρ., ἔχουν γενικότερο ἐνδιαφέρον γιὰ ὅλη τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀκόμη, ὁ κ. Β. κατὰ τὴν ἐκτενὴ παρουσίαση τοῦ κώδικα αὐτοῦ, βρῖσκει τὴν εὐκαιρία νὰ συζητήσῃ διάφορα προβλήματα ποὺ ἀνακύπτουν (π.χ. σχέσεις ἐκκλησιῶν καὶ ἐνοριτῶν, ὁ θεσμὸς τοῦ ἐπιτρόπου τῆς φυλακῆς κ.λ.) χωρὶς καὶ νὰ παρασύρεται σὲ ἀπεραντολογίες, ὅπως συχνὰ συμβαίνει μὲ τὴν παρουσίαση κωδικῶν μὲ πολυάριθμες καὶ ποικίλες πληροφορίες. Ἀπὸ τὸν τιτλοφορημένο κώδικα ἐκδίδονται ἡ ἀρχὴ (σ. 35-36), ποὺ ἀναφέρεται στὸν ἀνακαινισμό τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου μετὰ τὴν πυρκαϊὰ τοῦ 1817, καὶ ὁ «Πρόλογος» τοῦ Ἱ. Παπθωμῆ (σ. 41-48, γραμμένος τὴν 1.5.1890 σὲ πρόσθετα φύλλα), ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἱστορία τοῦ κώδικα καὶ περιέχει «ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὴν σωτηρικὴ διοίκηση τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Θεσσαλονίκης, γιὰ τὶς ἐκκλησίες τῆς, καθὼς καὶ γιὰ πολλὰς ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν κατοίκων τῆς». Νομίζουμε πὼς ἡ ἐκλογή τῶν ἐκδιδόμενων τμημάτων τοῦ κώδικα ἦταν ἐπιτυχής, ἂν ληφθῆ ὑπόψη ὁ σκοπὸς τῆς ἔργασίας, ποὺ εἶναι ἡ παρουσίαση τῶν στοιχείων.

Τὸ δεύτερο μέρος τῆς ἔργασίας (σ. 49-96), μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «Ἐμμεσες πηγές», ἀναφέρεται στὶς προξενικὲς καὶ πρεσβευτικὲς ἐκθέσεις Ἑλλάδας (σ. 49-61) καὶ Ὀλλανδίας (σ. 61-96). Οἱ πρῶτες, οἱ ἀγγλικές, ἀπόκεινται στὰ ἄρχεια τοῦ Foreign Office: προέρχονται κυρίως ἀπὸ ἐκθέσεις τοῦ Βρετανοῦ πρεσβευτῆ στὴν Κωνσταντινούπολη Strangford καί, λιγότερο, ἀπὸ ἐκθέσεις τοῦ Βρετανοῦ προξένου στὴ Θεσσαλονικὴ Fr. Charnaud. Ἀπὸ αὐτὲς ἐκδίδονται ἐδῶ 19 ἀποσπάσματα, ποὺ καλύπτουν τὸ χρονικὸ διάστημα 10 Ἰουλίου 1821 μέχρι 19 Αὐγούστου 1822 καὶ ἀναφέρονται σὲ διάφορα γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 στὴ Θεσσαλονικὴ καὶ τὰ περὶχώρᾳ τῆς, στὴν ἀντίσταση τῆς Κασσάνδρας καὶ τὶς τουρκικὲς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῆς, τὴν κατάληψη τῆς Συκιάς καὶ τὶς σφαγές ποὺ τὴν ἀκολούθησαν, τὸ κίνημα τοῦ Ὀλύμπου, τὶς τουρκικὲς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῆ Νάουσας καὶ τῆς Ράντιας, καθὼς καὶ τὴ σύλληψη καὶ ἐκτέλεση ἀπὸ τοὺς Τούρκους τοῦ ὑποπροξένου τῆς Δανίας Ἐμ. Κυριακοῦ. Οἱ δεύτερες, οἱ ὀλλανδικές, περιέχουν τὶς ἐκθέσεις τοῦ προξένου τῆς Ὀλλανδίας στὴ Θεσσαλονικὴ Mattatia Abram καὶ ἀπόκεινται στὰ ὀλλανδικὰ ἄρχεια Algemeen Rijksarchief. Οἱ ἐκθέσεις τοῦ Ὀλλανδοῦ προξένου, ἀναφερόμενες κυρίως στὶς δυσκολίες ποὺ παρεμβάλλονταν ἀπὸ τὶς τουρκικὲς τελεωνιακὲς ἄρχες στοὺς Εὐρωπαίους ἐμπόρους καὶ τὶς ἐνέργειες τοῦ προξένου αὐτοῦ νὰ ἄρῃ τὶς δυσκολίες, καλύπτουν τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου 1821 μέχρι 17 Μαΐου 1822. Ἀπὸ τὶς πα-

ραπάνο εκθέσεις ὁ συγγρ. παραθέτει τίς πιό σημαντικές εἰδήσεις ὅπως ἀναφέρονται στά ἔγγραφα, ἐνῶ ὅσες θεωρεῖ δευτερεύουσες τίς ἀναφέρει περιληπτικά. Τά ἀποσπάσματα καί οἱ περιλήψεις, ἀριθμημένα ἀπό 1-35, καθιστοῦν προφανή τή σημασία τῶν ἐκθέσεων αὐτῶν ὡς πηγῆς, παρόλο πού οἱ καθαρά ἱστορικές εἰδήσεις, ὅπως ὀρθά ἐπισημαίνεται, εἶναι περιορισμένες, ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου μήπως τά ἔγγραφα πέσουν στά χέρια τῶν Τούρκων.

Ἡ ἔργασία τοῦ κ. Βακαλόπουλου κλείνει μέ τό Εὐρετήριο (σ. 99-101), στό ὅποιο περιλαμβάνονται ὀνόματα προσώπων καί τόπων, καθώς καί ὄροι πού ἀναφέρονται σέ ἐπαγγέλματα τῆς ἐποχῆς πού ἐξετάζεται. Ἀκόμη, οἱ 22 εἰκόνες, κυρίως φωτογραφίες ἔγγράφων, καθιστοῦν σαφείς τίς δυσχέρειες πού συνάντησε ὁ συγγρ. καί τά προβλήματα πού ἀντιμετώπισε, ἀπό τή μιὰ, καί ἀπό τήν ἄλλη βηθοῦν στήν πληρέστερη κατανόηση τῆς ἔργασίας καί τήν ἐνημέρωση τοῦ ἀναγνώστη.

Γενικά, μποροῦμε νά πούμε ὅτι ἡ μελέτη αὐτή τοῦ κ. Κ. Βακαλόπουλου παρουσιάζει ἐνδιαφέροντα στοιχεία γιά τήν ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης, καί γενικότερα τῆς Μακεδονίας, κυρίως κατά τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821-1822. Ἡ δήλωση τοῦ συγγρ. ὅτι τὰ στοιχεία αὐτά, μαζί καί μέ ἄλλα, θά χρησιμοποιηθοῦν γιά μιὰ «συστηματική συνθετική ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων τῆς Θεσσαλονίκης καί τῆς Χαλκιδικῆς κατά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821» δίδει μιὰ ἀπάντηση στήν ἀπορία μας, πού προέρχεται ἀπό τήν κάπως πενιχρή ἐκμετάλλευση τῶν πληροφοριῶν πού εἶχε στή διάθεσή του. Ἐξ ἄλλου, ὁ βασικός στόχος τῆς ἔργασίας ἦταν ἡ συγκέντρωση καί παρουσίαση ἀνέκδοτου ἀρχαίου ὕλικου. Ἀπό τήν ἀποψη αὐτή ἡ ἔργασία καταξιώνεται, παρόλο πού ὁ συγγρ. δέν σταμάτησε ἐκεῖ. Κυρίως ὁ κ. Β., μέ τήν ἔργασία του αὐτή, παρέχει πολύτιμες πληροφορίες καί παρακινεῖ γιά τήν περαιτέρω διερεύνηση τοῦ θέματος, πράγμα πού ἀποτελεῖ, ἀσφαλῶς, εὐγενική φιλοδοξία τοῦ κάθε ἐρευνητή.

Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΣΙΟΡΟΚΑΣ

Β α σ ἰ λ η Δ η μ η τ ρ ἰ ἰ ὶ δ η, Ἡ Κεντρική καί Δυτική Μακεδονία κατά τόν Ἐβλιγιά Τσελεμπή (Εἰσαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια), Θεσσαλονίκη 1973. Ἔκδοση Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονική Βιβλιοθήκη ἀρ. 39, Θεσσαλονίκη 1973, 8ον, σελ. ιη'+464+ἕνας χάρτης+12 πίνακες.

Μεταφράζοντας ὁ κ. Β. Δημητριάδης τό 5ο (σ. 553-563, 571-583) καί 8ο (σ. 170-188, 730-783) βιβλίον ἀπό τό ἔργο τοῦ Τούρκου περιηγητή καί συγγραφέα Ἐβλιγιά Τσελεμπή, πού εἶναι γνωστό μέ τόν τίτλο Seyahatnâme («Ταξιδιωτικό»), προσφέρει σημαντικότερες πληροφορίες, γιά τήν Κεντρική καί Δυτική Μακεδονία κατά τόν 17ον αἰώνα.

Ὅπως ἀναφέρει καί ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας στὸν πρόλογό του, τό ἔργο χωρίζεται σέ δύο μεγάλα τμήματα: τήν εἰσαγωγή καί τή μετάφραση-σχόλια.

Ἡ εἰσαγωγή ἀποτελεῖται ἀπό 12 κεφάλαια καί ἕνα ἐπίμετρο. Σ' αὐτή ἐξετάζονται κυρίως μερικά γενικότερα θέματα πού πηγάζουν ἀπό τό σχετικό μέ τή Μακεδονία κείμενο τοῦ Ἐβλιγιά.

Στό πρῶτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ἡ ζωὴ καί τό ἔργο τοῦ Ἐβλιγιά Τσελεμπή, π' ὅτι ἔχουν γραφῆ ἀρκετές μελέτες γιά τό ἴδιο θέμα. Ἡ ἐπανάληψη κρίνεται ἀπαραίτητη γιά νά κατατοπιστῆ περισσότερο ὁ ἀναγνώστης στήν κατοπινή μελέτη τῆς ἔργασίας, ἀφοῦ γνωρίσῃ τίς διαθέσεις καί τήν ἀξιοπιστία τοῦ πολυταξιδεμένου Τούρκου περιηγητή συνολικά στό δεκάτομο ἔργο του.

Τό δεύτερο κεφάλαιο ἀναφέρεται στά χειρόγραφα τοῦ «Ταξιδιωτικό» πού σώζονται μέχρι σήμερα καθώς καί στίς ἐκδόσεις τους. Ἐπίσης ἀπαραριθμοῦνται ὅλες οἱ ἑλληνικές μεταφράσεις τῶν τμημάτων τοῦ Seyahatnâme πού ἄφοροῦν στὸν ἑλληνικό χώρο, ὅπως τήν